

## Drama i Överum 1884

**Sammandrag:** En fråga från en amerikansk släktforskare leder till en historia om ett tragiskt yxmord i Överum 1884. Artikeln har tidigare publicerats i *Av kärlek till arkiv. Festskrift till Erik Norberg* (2002), samt på engelska i *Swedish American Genealogist* 2003:3.

**Författare:** Elisabeth Thorsell

**e-post:** elisabeth@etgenealogy.se

**Redaktör:** Per-Åke Svensson

**SGS dokumentnummer:** SGS1B5-A

**SGS publikation och nr:** Genealogiska Nätbiblioteket 2005: 5

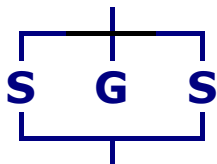
**ISSN:** 1653-1337

**SGS utgivningsdatum:** 2005-06-19

**Nyckelord:** Släktutredning, Småland, Överum, Amerika, 1800-tal, emigration

© Svenska Genealogiska Samfundet, Vadstena, 2005. Delar av artikeln får citeras eller kopieras om källan anges.

**Källangivelse:** Elisabeth Thorsell, *Drama i Överum 1884*, Genealogiska Nätbiblioteket 2005: 5, SGS Nätpublikationer, Svenska Genealogiska Samfundet, Vadstena, SGS1B5-A, <http://www.sgsf.org>



## Innehållsförteckning

Innehållsförteckning .....	2
Drama i Överum 1885.....	3
1 Prolog .....	3
2 Hemma igen .....	5
3 Sen gick det illa .....	6
4 Rättegång .....	7
5 Obduktionen .....	7
6 Nytt urtima ting .....	9
7 Epilog.....	9
Källförteckning .....	11
Bilaga A Kompletteringar och ändringar.....	12
A.1 Allmänt .....	12
A.2 Släkttavla .....	12
A.3 Person- och ortsregister .....	13

## Drama i Överum 1885

Elisabeth Thorsell

### 1 Prolog

För länge sedan, på den avlägsna tid när Internet var något nytt, satt jag och surfade och letade efter hemsidor i USA med svensk anknytning. Det här var i januari 1996, så antalet var inte så överväldigande. Jag hittade i alla fall en sida, som tillhörde en man som kallade sig ”Swede in Georgia”, och som egentligen hette Rich Helberg. Rich hade en del om Vadstena på sin sida, och eftersom det är ett trivsamt ställe, skickade jag ett mail till honom och berättade att jag brukade vara där och forska ibland.

I sitt svar talade han om att han hade förfäder från en rad församlingar i både Östergötland och Småland, och att de varit bruksarbetare, bl.a. vid Klavreströms bruk och vid Överums bruk, och att han forskat om dem både i Sverige och i Salt Lake City.

Själv var han tredje generationens svensk-amerikan, så hans kunskaper i svenska var minimala, men trots det hade han lyckats hitta mycket om sina förfäder.

Ett problem var dock att han inte lyckats hitta något polisarkiv från Västervik omkring 1885, eftersom en anfader då gripits av polisen för något och sedan överförs till hospitalet i Vadstena, där denne sedan fått stanna till sin död 1901.

Rich var förstås fundersam på vad anfadern gjort, och blev rätt besviken när han inte hittade något.

Jag erbjöd mig att leta efter hans anfader vid nästa besök i Vadstena, bara jag fick litet att gå på.

Rich berättade då<sup>1</sup> att hans farfars far hette *Gustaf Ludvig Hellberg*, f 1843 2/10 i Målilla, och att han arbetade som gjutare vid Överums bruk i Västra Eds sn. Han var gift sedan 1867 24/3 med *Maria Lovisa*

---

<sup>1</sup> Uppgifter från Richard V. Helberg, Douglasville, Georgia, USA

*Mellberg*, född 1845 24/7 i Nottebäck, G, och makarna hade flera barn<sup>2</sup>:

- *Carl Ludvig Hellberg*, född 1867 28/12 i Överum, Västra Ed, H
- *Johan Emil Hellberg*, född 1870 25/2 i Överum, Västra Ed, H
- *Elin Sofia Hellberg*, född 1871 8/12 i Överum, Västra Ed, H.

Rich hade också lyckats få reda på att Gustaf Ludvig arresterats 1885 för något brott, och då ansågs vara alkoholist och slagskämpe. Han hade senare överförs till hospitalet i Vadstena.

Här fanns ju nu en hel del att gå på, och det första arkivet att titta i verkade ju vara just hospitalets arkiv, som finns på Landsarkivet i Vadstena.

I Överläkarens huvudjournal<sup>3</sup> fanns uppgifter om att Gustaf Ludvig Hellberg intagits första gången redan 1871 14/9. Han hade då inremitterats av disponenten vid Överums bruk och med stöd av ett läkarintyg från provinsialläkare Hacksell. Enligt handlingarna hade Gustaf Ludvig varit sjuk i två-tre månader innan det inte längre gick att ha honom hemma.

Sjukdomen ansågs ha orsakats av att han en gång på Midsommaraftonen 1871, när han var berusad, hade försökt gå emellan i ett slagsmål. Han hade då själv blivit nedslagen och slagit huvudet i ett stengolv, så att smällen hördes av de kringstående. Efter det hade han varit litet underlig.

I intagningspapperen från 1871 finns protokoll från en intervju med Gustaf Ludvigs hustru, där hon bl.a. berättar att han alltid haft god hälsa, men hade en lätt upphetsad natur och lätt blev aggressiv när han var berusad. Annars var han en duktig arbetare och en god make och far. En broder hade varit tillfälligt sinnessjuk, men tillfrisknat och senare utvandrat till Amerika, där han dött. Gustaf Ludvig var inte religiös och visade inga spår av religiöst mani. Protokollet var undertecknat av hustrun Maria Lovisa Mellberg, mhpp [med hand på pennen].

---

<sup>2</sup> Västra Ed AI:31, s 192 (VaLa)

<sup>3</sup> Birgittas Sjukhus, Överläkaren (mans) FI:18, inskrivningshandlingar (VaLa)

Ett annat dokument i samma volym ger en beskrivning av Gustaf Ludvigs utseende: blekt ansikte, skarpa ögon, normala smak-, lukt- och känselsinnen, extra skarp hörsel.

Gustaf Ludvig hade också berättat att han i drömmen besökts av sin döde broder från Amerika som givit honom pengar, som elaka människor sedan tagit ifrån honom. Han hade fått svårt att sova, och talade långsamt, ibland redigt, ibland förvirrat. Han visade inga ömmare känslor för hustru och barn, och ville inte arbeta, var inte nöjd med sin samhällsställning och kände sig illa behandlad.

Vid den första intagningen fick Gustaf Ludvig stanna på hospitalet ända till 1881, då han skickades hem och sades vara i en lugn och stadig sinnesstämning.

## 2 Hemma igen

I hospitalets handlingar<sup>4</sup> kan man följa hur det gick sedan.

Under några år gick det någorlunda bra sedan Gustaf Ludvig skickats till hemorten, fast hustrun ville inte att han skulle bo hemma, hon kände sig nog osäker på hur pass förbättrad han blivit till lynnet på hospitalet. Och hon hade också tröstat sig i sin ensamhet med en ny vän, något som resulterade i en liten dotter<sup>5</sup>, *Maria Ottilia*, född 1875 26/10 i Överum, Västra Ed, H.

Gustaf Ludvig fick nu bo i köket i församlingens sockenhus<sup>6</sup>, som han fick dela med sköterskan *Anna Stina Larm*. Hon berättade senare att Hellberg redan vid jultiden 1881 varit orolig och påstått att någon stulit hans koffert och hans kläder, trots att han aldrig haft mer än det han gick och stod i.

Han åt sina dagliga mål hos kyrkvaktaren *Nils Magnus Lindqvist*, född 1806 20/1 i Målilla, H, och hans hustru *Eva Andersdotter*, född 1822 10/8 i Lofta, H, ett äldre par. Dessa bodde i ett rum på sockenhuset och skötte om hjonen så gott de kunde. Eva berättade senare att de fick 100 kr och en tunna råg om året av kommunalnämnden för att ha hand om Hellberg. Innan han kom dit kände hon inte Hellberg.

---

<sup>4</sup> Birgittas sjukhus, Överläkaren (mans) FI:25, inskrivningshandlingar 1885 (VaLa)

<sup>5</sup> Västra Ed AI:33, s 287 (VaLa)

<sup>6</sup> Västra Ed AI:34, s 351 (VaLa)

Denne brukade träta på dem, men hennes man brukade inte svara honom, så det blev aldrig någon ordväxling.

Hellberg var vild två-tre dagar varje månad, svor och trätte och slog med en påk. Han hade också flera gånger sagt att han skulle ha ut makarna Lindqvist ur rummet, och två gånger hade han velat överfalla mannen, vilket hon dock hindrat. Ena gången fick hon själv blodvite. Hellberg hade flera gånger sagt att han skulle ta livet av Lindqvist och sedan klockaren. Eva hade talat om dessa uttalanden för fattigvårdsnämnden, utan att denna hade gjort något åt problemet.

Så småningom började Gustaf Ludvig att tycka att det var han som skulle bo i rummet, och det blev ständiga gräl och småbråk mellan honom och makarna Lindqvist.

### **3 Sen gick det illa**

I oktober 1884 hade Gustaf Ludvig åter en svår period. På eftermiddagen den 27 gick Nils Magnus Lindqvist ut för att ordna ved till lagandet av kvällsmaten. Gustaf Ludvig följde efter honom till vedskjulet, och som yngre och starkare, var det ingen svårighet för honom att nedlägga den gamle utanför vedboden och attackera honom med hans egen yxa. När han slutat hugga gömde han den nu döde Lindqvist under en vedhög och gick därifrån, alldeles nedblodad.

Skomakaren Edlings lärgosse hade då slagit alarm, ”de slåss i vedboden” och Edling rusade dit, i hälarerna på sin hustru, som såg Hellberg slå på något som låg på golvet.

På vägen mötte de Hellberg som hade "hemskt utseende och mumlande", och inte svarade på frågor om vad han gjort.

När de kom fram till vedboden var dörren stängd och de fick inte upp den, utan måste ta en yxa som stod bredvid dörren och hugga sönder trälåset.

Väl inne i vedboden hittade de Lindqvist, som låg med sönderslaget huvud och delvis instoppad under en vedhög.

Hellberg greps och skickades följande dag till kronohäktet i Västervik.

## 4 Rättegång

Vid urtima rättegången<sup>7</sup> med Tjusts härader 1884 14/11 fick Gustaf Ludvig tillfälle att berätta om sig själv, och han förklarade då att han var född 1843 den andra augusti eller oktober i Horns församling i Stockholm, som son till Carl Johan Oscar den tolfte och Lovisa Lucretia, som bodde på Stora Hotellet mitt i staden, att han hade vistats i England i sin barndom under sju millioner sju år, han hade varit gift ”ett tag” med en kvinna vid namn Maria, som sedermera ville vara fri. Han hade sedan gift sig när han bodde vid Överum och hade två söner, som bodde i Överum. Han hade genomgått Eds folkskola och kunde läsa och skriva, och hade aldrig varit tilltalad för brott.

Beträffande mordet sade Hellberg "att han torsdagen d 4 maj", då Lindqvist bott hos honom i två år, av sin fader Johan Oscar fått tillsägelse att se efter sin vedbod; att han vid sitt inträde i vedboden funnit Lindqvist där, och att Lindqvist på tillsägelse att lämna vedboden blivit ond och sårat Hellberg på axeln och i huvudet, vilka sår Hellberg dock genast läkte genom att taga på dem. Därefter hade Hellberg fattat en yxa, med vilken han för att freda sig slagit Lindqvist över hela kroppen; varöver Lindqvist bara skrattade. Det hade varit skuggmänniskor inne i boden, och några kvinnor lovade att laga Lindqvist, varför de begärde 1000 kr, hvilket Hellberg lovade dem, ”ty det är lätt att laga folk, att gifva dem nya hufvuden och armar, ty sådana fabriker finnas”. Han påpekade också att han ville ha det rum där Lindqvists bodde och att han hade sagt upp dem många gånger, eftersom han var ensam ägare till kyrkbyn.

## 5 Obduktionen

Provinsialläkaren tillkallades för att utföra en obduktion, av vilken en kopia finns i domboken:

Bilaga C, obduktionsprotokoll 1884 1/11, förrättningen gjord av provinsialläkaren Axel Gihl.

”Liket upptogs ur sin kista ur graven, och befanns vara iklätt en vanlig svepning”. Vid undersökning av skallen befanns hjässans ben lösa och skramlande.

---

<sup>7</sup> Tjust Häradsrätt AIa:262, urtima ting 1884 14/11 (VaLa)

1. På huvudet fanns ett 12 cm långt sår från högra sidan av hjässan mot näsroten, gående genom hjärnskålen.
2. ett sår, 7,5 cm långt, 5 cm brett, från pannan mot högra ögat med benskärivor i, som togs bort, så att hjärnan syntes.
3. ett sår från högra ögat till hakan in till underliggande ben
4. ett sår från vänster öga till vänstra munvinkeln, 10 cm
5. ett sår från vänstra sidan av näsan till vänstra munvinkeln, 8 cm
6. högra handleden avhuggen in till armbenen
7. högra knäet genomhugget, ca 5 cm långt sår
8. vänstra knäleden 3 sår, lika stora som föregående
9. vänstra benet avbrutet 2 tum ovanför fotknölna, så att den grövre benpipan stack ut genom huden.

Liket hade tvättats så mesta blodet var borta.

Noggrann inre besiktning av huvudet företogs sedan, och konstaterades i stort att hjärnan var skadad.

”Här avslutades dagens besiktning då obducentens närvaro fordrades vid två förlossningar” enligt rekvisition av ortens barnmorska.

Obduktionen fortsattes 11/11, varvid anmärktes att Lindqvist varit fullt frisk och helt normal till sin sinnesbeskaffning.

*Emma Gustafsson*, som tvättat Lindqvist före svepningen, berättade att han varit blodig på rockkragen och främre delen av rocken.

Yxan befanns vara en vanlig vedyxa av 7 cm längd i hugget samt hammaren 4 cms bredd med skarpa kanter.

Den inre besiktningen fortsattes med brösthålan, som inte uppvisade något anmärkningsvärt.

Obducentens slutsats är att Lindqvist dödats med den förevisade yxan och dött hastigt av huvudskadorna.

Häradsrätten beslutade att med anledning av Kungl brev av 9 mars 1826 infordra läkares utlåtande om Hellbergs sinnestillstånd.



## 6 Nytt urtima ting

Ärendet återupptogs på nytt urtima ting<sup>8</sup> 1884 5/12.

Skrivelse ankommen från fängelseläkaren M von Friesen i Västervik, som anförde att H under tiden i häktet varit ganska stillsam, men under de första dagarna mer irriterad och orolig, och inte ville arbeta, och förstod inte varför han hölls instängd i sitt eget hus, och inte fick komma ut till sina övriga egendomar. Han erkände att han slagit ihjäl Lindqvist, men visade ingen ånger och förstod inte det brottsliga i detta. ”Ger ibland rediga svar på tilltal, ibland helt osammanhängande, ej varit dyster och nedslagen. På sista tiden sysselsatt sig med tillverkning av tändsticksaskar, så som cellkamraten. God kropps-konstitution och verkar frisk, äter bra etc”.

Läkaren ansåg att han led av sinnessjukdom som tidvis förvärrades, och att han inte förstod vad han gjort.

Vid förnyat förhör med Hellberg svarar han lika oredigt som förra gången, och menade bl.a. att det gick att laga Lindqvist genom att hålla vin och blod i honom, och att han nyligen sett honom gå och bära ved.

Fallet hänvisades till Kungl. Medicinalstyrelsen, och de beslöt att Gustaf Ludvig var galen och skulle placeras igen på hospitalet, eftersom han som sinnessjuk inte kunde avrättas.

Gustaf Ludvig överfördes 1885 3/6 till hospitalet i Vadstena och levde där till sin död i lunginflammation 1901 3/4.

Gustaf Ludvigs hustru *Maria Lovisa Mellberg* bodde i Överström i Ukna, när detta hände. Hon fick 1885 11/7 en dotter *Gerda Viktoria*, som är antecknad som oä första gången i husförhörslängden, men inte därefter, så det är osäkert om Gustaf Ludvig faktiskt var hennes far, eller om det var någon annan.

Maria Lovisa dog 1909 4/2 i Överström.

## 7 Epilog

Hur gick det för barnen?

Sonen *Carl Ludvig Hellberg* utvandrade 1887 från Överum till Chicago, där han länge arbetade inom metallindustrin, innan han omkring

---

<sup>8</sup> Tjust Häradsrätt AIa:262, urtima ting 1884 5/12 (VaLa)

1907 startade eget som mjölkutkörare. Han gifte sig med *Ellen Rydberg* från Örebro, och de blev så småningom Richs farföräldrar. Carl Ludvig dog redan 1914 i njursjukdom.

Brodern *Johan Emil Hellberg* utvandrade 1895 och kom också till Chicago, där han tillverkade cyklar några år ihop med brodern Carl. Han dog ogift 1932 i Alton, Illinois.

Systemen *Elin Sofia Hellberg* utvandrade 1890, också till Chicago, där hon följande år gifte sig med *Bernard Hultqvist*. Elin Sofia dog 1958 3/4, medan hennes man dött redan 1927.

Marias första extra barn, *Maria Ottilia Hellberg*, utvandrade 1892 till Chicago och blev gift med *Emil Fritiof Stromberger*, och de hade en skoaffär i Chicago. Maria Ottilia dog 1965 1/1 och maken 1946 19/4.

Alla utvandrarerna ändrade familjenamnet till *Helberg*, då Hellberg låter konstigt i amerikanska öron (hell=helvete).

Maria Lovisas yngsta dotter, *Gerda Viktoria*, stannade i Sverige, och gifte sig med tullinspektoren *Klas Martin Valdemar Liffner*, som avled 1948 28/2. Fru Liffner dog 1966 23/11.

Hela historien blev en överraskning för Rich, som inte hade haft en aning om detta drama. Kanske var det begripligt att hans farfar *Carl Ludvig* föredrog att hålla tyst om detta mörka kapitel i familjehistorien, när han började sitt nya liv i USA.

Våren 1997 var jag med på en Anbyttardag i Gamleby, som inte ligger så långt från Överum. Där fanns möjlighet att sätta lappar på en anslagstavla om man sökte någon speciell person, så jag satte upp en lapp om Gustaf Ludvig och undrade om någon kände till denna historia?

Efter ett tag kom en person fram till mig och berättade att han var ättling till offret, och undrade vem jag var? Jag berättade då om Rich, och då ville den jag pratade med gärna få kontakt med honom. Jag förmedlade sedan adressen, men Rich tyckte det var svårt att ta den kontakten med offrets släkting, då han så smått kände sig medskyldig till sin farfars fars dåd. Så det blev ingen kontakt.

---

## Källförteckning

### Vadstena Landsarkiv

#### Birgittas Sjukhus

Överläkaren (mans) DIa: huvudjournal 1879-1895, nr 2024

Överläkaren (mans) FI:18, inskrivningshandlingar

Överläkaren (mans) FI:25, inskrivningshandlingar 1885

Tjust Häradsrätt AIa:262, urtima ting 1884 14/11, 5/12

#### Västra Ed kyrkoarkiv

AI:31 Husförhörslängder 1867 - 1870

AI:33 Husförhörslängder 1874 - 1880

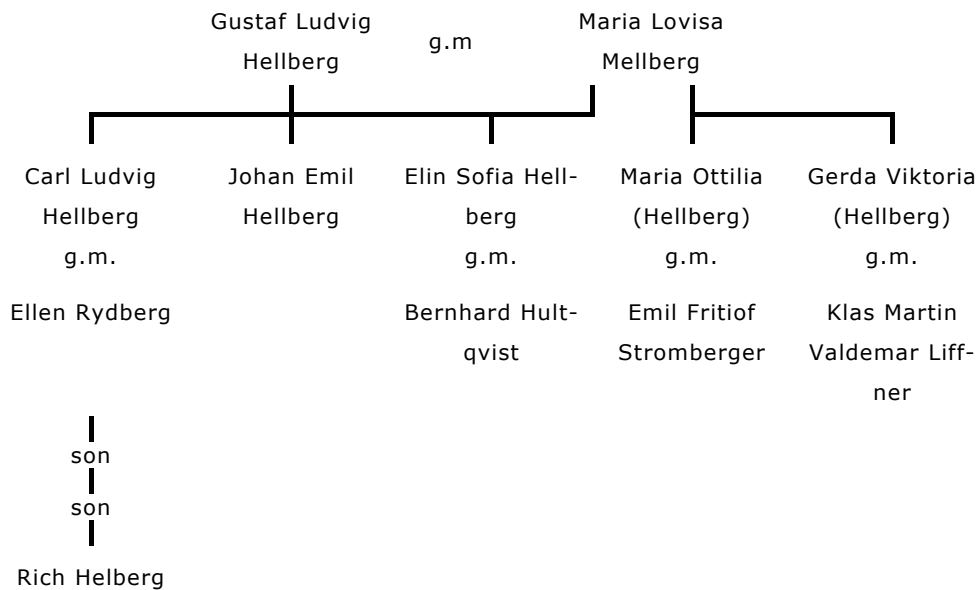
AI:34 Husförhörslängder 1881 - 1886

## Bilaga A Kompletteringar och ändringar

### A.1 Allmänt

Artikeln har vid SGS publicering kompletterats med en släkttavla över de centrala personerna i artikeln samt ett person- och ortsregister.

### A.2 Släkttavla



### A.3 Person- och ortsregister

Anna Stina Larm.....	5	Johan Emil Hellberg .	4, 10, 12
Bernard Hultqvist .....	10	Klas Martin Valdemar Liffner	
Bernhard Hultqvist.....	12	.....	10, 12
Carl Ludvig Hellberg ..	4, 9, 12	Klavreströms bruk.....	3
Edling.....	6	Lofta .....	5
Elin Sofia Hellberg ...	4, 10, 12	Maria Lovisa Mellberg	4, 9, 12
Ellen Rydberg .....	10, 12	Maria Ottilia (Hellberg).....	
Emil Fritiof Stromberger	10, 12	.....	5, 10, 12
Emma Gustafsson .....	8	Målilla.....	3, 5
Eva Andersdotter.....	5	Nils Magnus Lindqvist .....	5, 6
Gerda Viktoria (Hellberg) .....		Nottebäck.....	4
.....	9, 10, 12	Rich Helberg .....	3, 12
Gustaf Ludvig Hellberg...	3, 12	Överström .....	9
Helberg (alt. stavning).....	10	Överums bruk .....	3